

Prof. dr hab. Bogdan Szczepankowski

0-605-764-724

boszcz @ post.pl

Recenzja

w postępowaniu habilitacyjnym dr Magdaleny Olempskiej-Wysockiej
ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięcia naukowego
w postaci monografii pt.

***Rozpoznawanie szans edukacyjnych dzieci niesłyszących
na progu szkoły podstawowej (badania z regionu łódzkiego)***

Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019

oraz

Opinia

w sprawie nadania lub odmowy nadania
stopnia doktora habilitowanego
dr Magdalenie Olempskiej-Wysockiej

1. Uwagi wstępne

Dr Magdalena Olempska-Wysocka ur. w 1980 r. w Łodzi posiada przygotowanie zawodowe w zakresie pedagogiki specjalnej, psychologii doradztwa zawodowego i organizacji, logopedii i neurologopedii. Jest teoretykiem i praktykiem.

W 2004 roku uzyskała dyplom magistra pedagogiki w zakresie pedagogiki specjalnej na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego (temat pracy magisterskiej: *Obraz wybitnie uzdolnionego gimnazjalisty na tle zespołu klasowego*), a w 2005 roku dyplom magistra psychologii w zakresie psychologii doradztwa zawodowego i organizacji na tym samym wydziale Uniwersytetu

Łódzkiego (temat pracy magisterskiej: *Poczucie kontroli a podatność na oddziaływania perswazyjne*).

W 2006 roku ukończyła podyplomowe studia w zakresie logopedii na Uniwersytecie Warszawskim, a w 2008 roku podyplomowe studia w zakresie neurologopedii na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie.

W 2009 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (temat rozprawy doktorskiej: *Rodzinne uwarunkowania wrażliwości edukacyjnej i przystosowania szkolnego uczniów z uszkodzonym słuchem w momencie startu szkolnego*).

Habilitantka posiada również niezwykle potrzebne w przypadku surdopedagogiki doświadczenie praktyczne – dwa lata pracy w szkole w charakterze logopedy, trzy lata pracy jako surdopedagog, psycholog i logopeda w ośrodku diagnozy i terapii dzieci z uszkodzonym słuchem, a także, co jest tu najważniejsze – od 15 lat do chwili obecnej pracuje jako surdopedagog, psycholog i logopeda w Specjalistycznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Doradztwa Zawodowego dla Dzieci z Wadami Rozwojowymi w Łodzi.

Jako nauczyciel akademicki pracowała w latach 2007-2008 na stanowisku asystenta, w roku 2009 na stanowisku adiunkta w Katedrze Pedagogiki Specjalnej Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego, a następnie – w latach 2009-2013 także na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, a od 2015 roku do chwili obecnej pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Działalność naukowo-badawcza Habilitantki koncentruje się wokół dwóch obszarów zainteresowań – pierwszy to *Funkcjonowanie dzieci/osób z uszkodzeniem słuchu – indywidualne i środowiskowe jego uwarunkowania*, drugi natomiast to *Dziecko z uszkodzeniem słuchu na etapie wczesnej edukacji* –

uwarunkowania szans edukacyjnych. Ten drugi obszar znalazł swoje odbicie w rozprawie habilitacyjnej oraz szeregu artykułów i referatów.

Zwraca uwagę staranne i czytelne opracowanie materiałów dołączonych do wniosku, chociaż zabrakło mi elektronicznej wersji materiałów oraz analizy bibliometrycznej opracowanej nie przez Habilitantkę, lecz zgodnie z Komunikatem nr 4/2009 Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów przez odpowiednią uprawnioną jednostkę uczelni. Ponadto oświadczenia współautorów artykułów powinny zawierać ocenę procentową wkładu pracy każdego z autorów (oświadczenia są, ale bez oceny procentowej).

Podsumowując – wiedza i doświadczenie Habilitantki stanowią wystarczającą podstawę do ubiegania się o kolejny stopień naukowy w obszarze pedagogiki, w szczególności w zakresie pedagogiki specjalnej.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Zadaniem recenzenta jest stwierdzenie na podstawie przedstawionego osiągnięcia naukowego czy stanowi ono znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej, w tym przypadku pedagogiki.

We wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego Habilitantka jako osiągnięcie naukowe wskazuje monografię zatytułowaną *Rozpoznawanie szans edukacyjnych dzieci niesłyszących na progu szkoły podstawowej* (Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019).

Do wymienionego osiągnięcia naukowego, poza wspomnianą monografią – rozprawą habilitacyjną, można także zaliczyć załączone do dokumentacji i wymienione poniżej 5 artykułów w czasopiśmie i rozdziałów w monografiach z drugiego obszaru zainteresowań naukowych Habilitantki napisane

po uzyskaniu doktoratu, tj. *Dziecko z uszkodzeniem słuchu na etapie wczesnej edukacji – uwarunkowania szans edukacyjnych*.

Są to następujące publikacje: *Ścieżki edukacyjne uczniów z uszkodzonym słuchem* (w: Red.: T. Żółkowska, L. Konopska, *W kręgu niepełnosprawności – teoretyczne i praktyczne aspekty poszukiwań w pedagogice specjalnej*, US Szczecin, 2009), *Kompetencje komunikacyjne uczniów z uszkodzonym słuchem rozpoczynających naukę szkolną*, (w: Red. I. Chrzanowska, B. Jachimczak, D. Podgórska-Jachnik, *Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu. Trudy dorastania, trudy dorosłości* WSP Łódź, 2009), *Obszary oddziaływań surdopedagogicznych i surdologopedycznych – badania własne* (w: Red. M. Wójcik, *Edukacja i rehabilitacja osób z wadą słuchu – wyzwania współczesności*, AKAPIT, 2010), *Trudności sensoryczne a pełnienie roli ucznia na przykładzie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* (współautorstwo z Izabelą Kucharczyk, w: „Forum pedagogiczne”, nr 2/2017), *Aktualne tendencje w wyborze formy kształcenia uczniów z uszkodzonym słuchem w obecnym systemie oświatowym w Polsce* (Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 18/2017).

Rozprawa habilitacyjna *Rozpoznawanie szans edukacyjnych dzieci niesłyszących na progu szkoły podstawowej* (Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019) ma klasyczną strukturę raportu z badań empirycznych, tzn. zawiera wprowadzenie w problematykę badań własnych zawierające wyraźne i dyskursywne przedstawienie perspektywy teoretycznej, założenia metodologiczne i konceptualizację badań lokowanych w obszarze gotowości szkolnej dzieci niesłyszących oraz prezentację i dyskusję materiału empirycznego. Cała struktura pracy jest przemyślana i czytelna.

Rozprawa ma znaczącą objętość (306 stron druku) i tradycyjną strukturę – składa się ze wstępu (ss.9-14), dwóch części: teoretycznej (ss.15-118) i empirycznej (ss.119-278), dwóch załączników w postaci zestawienia współczynników korelacji między wynikami prób kompetencji językowych z wynikami w testach gotowości

szkolnej oraz z oceną gotowości szkolnej przez nauczycieli (ss. 279-280), wykazu literatury obejmującego 361 (!) pozycji, w tym znaczną część stanowi literatura anglojęzyczna (ss.281-299), spisu rysunków i tabel oraz streszczenia w języku angielskim. (s.306-307).

Część teoretyczna pracy składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich – *Wybrane teoretyczne koncepcje rozwoju człowieka a rozpoznawanie uwarunkowań szans edukacyjnych uczniów* koncentruje się na kilku koncepcjach i modelach rozwoju człowieka w powiązaniu z szansami edukacyjnymi dzieci zgodnie z teorią socjolingwistyczną B. Bernsteina. Część ta stanowi solidny przegląd literatury przedmiotu, zarówno polskiej jak i zagranicznej, co stanowi bardzo dobre wprowadzenie do dalszej części pracy.

Drugi rozdział – *Znaczenie głuchoty dla szans edukacyjnych dzieci niesłyszących* wprowadza w psychologiczne podstawy rozwoju spostrzegania, uwagi, pamięci i myślenia dziecka z uszkodzonym słuchem, rozwija temat przyswajania języka, wprowadza w problematykę gotowości szkolnej w powiązaniu z sytuacją rodzinną dziecka. W rozdziale tym Habilitantka odnosi się także do trzech możliwych form kształcenia dzieci niesłyszących – kształcenia specjalnego, integracyjnego i włączającego, przedstawiając aktualną sytuację w tym zakresie w Polsce, wskazując pozytywy i negatywy każdej z tych form, ale nie wyróżniając żadnej z nich w sposób szczególny.

Podsumowując – część teoretyczna jest wykonana bardzo dobrze i nie budzi wątpliwości natury formalnej ani merytorycznej. Jest dowodem rzetelnej znajomości literatury przedmiotu, rozumienia problemu przez Habilitantkę i posiadania umiejętności jego zaprezentowania.

Część empiryczna zaczyna się, zgodnie z zasadami i przyjętą przez Habilitantkę strukturą pracy, od metodologii badań. Poświęcony metodologii rozdział liczy 36 stron i ujawnia dużą świadomość metodologiczną i badawczą Habilitantki zarówno na etapie postępowania koncepcyjnego, jak i – na co wskazują kolejne części pracy – w trakcie realizacji badań i ich analizy. W rozdziale tym zawarta jest

problematyka badawcza, cel i problem badawczy, założenia metodologiczne gromadzenia i interpretacji materiału badawczego, opis narzędzi badawczych oraz teren, organizacja oraz dobór próby badawczej. Habilitantka wyraźnie dostrzega przemiany zachodzące w edukacji dzieci niesłyszących, które wynikają z ogromnego postępu w zakresie medycyny oraz protezowania słuchowego, więc dostosowuje swoje podejście badacza do tej sytuacji.

Habilitantka jako metodę badań pedagogicznych wybrała **zbiorowe studium przypadku**, które nie jest często wykorzystywane w badaniach naukowych. Warto jednak zauważyć, że przy tak dobranym podmiocie i przedmiocie badań ta metoda wydaje się wyjątkowo odpowiednia.

Habilitantka uczyniła bowiem głównym przedmiotem swoich badań szanse edukacyjne dzieci niesłyszących na etapie rozpoczynania nauki szkolnej. Główny cel badań natomiast Habilitantka określiła jako *rekonstrukcję procesu rozpoznawania szans edukacyjnych dzieci niesłyszących u progu szkoły podstawowej z uwzględnieniem dostępnych źródeł informacji, tj. wyników badań w poradni psychologiczno-pedagogicznej, oraz opinii rodziców dziecka i jego nauczycieli.*

Przyjęty przez Habilitantkę problem główny „Jak rozpoznawane są szanse edukacyjne dzieci niesłyszących u progu edukacji szkolnej – znaczenie perspektywy jednostkowych historii edukacyjnych” implikował 8 sformułowanych problemów szczegółowych dotyczących kompetencji językowych i funkcjonowania psychomotorycznego dzieci niesłyszących kończących edukację przedszkolną, oceny szans edukacyjnych dzieci przez ich rodziców (słyszących i niesłyszących) i nauczycieli oraz jakości obrazu szans edukacyjnych dziecka niesłyszącego możliwy do uzyskania w wyniku badań psychologiczno-pedagogicznych. Tym samym problem główny badań został sformułowany w odniesieniu do trzech grup badawczych – dzieci niesłyszących, ich rodziców i nauczycieli oraz wzajemnych relacji w tych trzech grupach.

Należy zwrócić uwagę na szerokie podejście badacza do problemu, uwzględniające zarówno rodzaj przedszkola, do którego uczęszcza dziecko, szkoły, do której może uczęszczać (ogólnodostępna, integracyjna czy specjalna), ale przede wszystkim, co bardzo często pomijają badacze, uwzględnienia także sytuacji dziecka niesłyszących rodziców. Habilitantka doskonale rozumie, że tylko takie szerokie podejście do problemu daje szansę na rzeczywiste rozpoznanie szans edukacyjnych dziecka.

W stosunku do dzieci zastosowano trzy narzędzia badawcze. Pierwszym narzędziem była **Skala Inteligencji i Rozwoju Dzieci w wieku od 5 do 10 lat (IDS)** umożliwiająca prognozowanie funkcjonowania szkolnego dzieci poprzez badanie gotowości psychomotorycznej, gotowości słowno-pojęciowej oraz gotowości emocjonalno-motywacyjnej dziecka.

Drugim narzędziem była **Bateria metod diagnozy rozwoju psychomotorycznego dzieci pięcioletnich i sześciolletnich** autorstwa Marty Bogdanowicz, U. Sajewicz-Radtke, B. Radtke i D. Kalki. Narzędzie to, składające się z 29 testów, jest przeznaczone do diagnozy psychologiczno-pedagogicznej rozwoju dzieci, w tym dojrzałości szkolnej i obejmuje takie obszary, jak funkcje słuchowo-językowe, funkcje wzrokowo-przestrzenne, rozwój poznawczy, orientację, motorykę małą i dużą oraz lateralizację.

Trzecie narzędzie badawcze to **Próby do badania kompetencji językowej dzieci w wieku od 6 do 8 lat z uszkodzeniami słuchu** Marianny Krawiec. Narzędzie to pozwala ocenić stopień opanowania języka oraz określić dynamikę nabywania kompetencji językowej.

Kolejnym narzędziem badawczym był częściowo skategoryzowany wywiad z rodzicami badanych dzieci, z pytaniami zarówno otwartymi jak i zamkniętymi, dotyczącymi diagnozy, rehabilitacji i edukacji dziecka, funkcjonowania dziecka w rodzinie oraz form i rodzaju wsparcia.

Uzupełnieniem tych badań były wywiady z nauczycielami – ze szkoły ogólnodostępnej, integracyjnej i specjalnej (dla dzieci z uszkodzonym słuchem)

dotyczące organizacji i realizacji procesu kształcenia, oceny funkcjonowania społecznego i emocjonalnego dziecka z uszkodzonym słuchem, współpracy z rodzicami i wsparcia.

Dodatkowo przeprowadzona została analiza dokumentacji każdego z badanych dzieci obejmująca badania słuchu, opinie w sprawie wczesnego wspomaganie rozwoju, orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego oraz wykonane przez Habilitantkę badanie psychologiczne testem WISC-R.

Badaniami przeprowadzonymi na terenie województwa łódzkiego w II semestrze r.szk. 2016/17 i r.szk. 2017/18 objęto 14 dzieci (7 dziewcząt i 7 chłopców) w normie intelektualnej z uszkodzeniem słuchu w stopniu znacznym i głębokim. Dzieci były zróżnicowane zarówno pod względem sposobu komunikowania się (ośmioro dzieci komunikowało się mową dźwiękową, troje za pomocą języka migowego, a troje za pomocą obu tych środków komunikowania się), jak i pod względem protezowania (ośmioro dzieci korzystało z aparatów słuchowych, a sześcioro z implantów ślimakowych), a także pod względem stanu słuchu rodziców (sześcioro dzieci pochodziło z rodzin niesłyszących).

Tu chciałbym zwrócić uwagę na wszechstronny dobór badanych przypadków przez Habilitantkę, uwzględniający nie tylko protezowanie (aparaty słuchowe lub implanty ślimakowe), ale także sposób komunikowania się (mowa dźwiękowa, język migowy) oraz pochodzenie z rodzin zarówno słyszących jak i niesłyszących (większość badaczy ogranicza się do rodziców słyszących, z którymi łatwiej się porozumieć i otrzymywane wyniki są wówczas niepełne ponieważ są obarczone takim wyborem). Ponadto wybrane dzieci zostały zróżnicowane pod względem rodzaju ukończonego przedszkola – ogólnodostępnego, integracyjnego lub specjalnego (siedmioro spośród badanych dzieci ukończyło przedszkole ogólnodostępne, pięcioro – integracyjne oraz dwoje – przedszkole specjalne).

Badania zostały zaprojektowane szeroko i w sposób zróżnicowany, co świadczy pozytywnie o podejściu Habilitantki do podjętego zadania.

Realizacja badań przebiegła zgodnie z założeniami. Dla każdego dziecka została precyzyjnie określona kompetencja językowa i rozwój psychomotoryczny. Uzyskane wyniki pozwoliły na określenie profilu gotowości szkolnej każdego z badanych dzieci. Ze względu na małą próbę badawczą nie mogą one stanowić podstawy do uogólnień, ale mogą pomóc w prowadzeniu kolejnych badań. Możliwe jest również wyciągnięcie określonych wniosków, zarówno w zakresie kompetencji językowej dzieci, jak też ich rozwoju psychomotorycznego.

Habilitantka jednak w zakończeniu podkreśla, że „wielowymiarowość i wielowątkowość podjętego problemu badawczego powoduje, że rekonstrukcja rozpoznawania szans edukacyjnych dziecka z uszkodzonym słuchem nie jest ani łatwa, ani kompletna” (s. 276). Jednak monografia na podstawie przedstawionych w różnych aspektach jednostkowych losów poszczególnych dzieci pozwala na określenie prawdopodobnych szans edukacyjnych także w innych przypadkach i wskazanie, na co w rozpoznawaniu i planowaniu drogi edukacyjnej dziecka z uszkodzonym słuchem powinni zwrócić uwagę specjaliści wspierający rodziców w podejmowaniu określonych decyzji.

Ten obejmujący blisko 160 stron druku fragment rozprawy pokazuje solidność i rzetelność warsztatu badawczego Habilitantki oraz dowodzi Jej kompetencji warsztatowych w prowadzeniu i analizowaniu bardzo obszernego materiału badawczego. **Zaprezentowane przez Habilitantkę kompetencje analityczne oraz umiejętność operowania bardzo obszernym i różnorodnym materiałem empirycznym służą polskiej nauce, a także jej rozwojowi.**

Ponieważ Habilitantka wskazała jako osiągnięcie naukowe jedynie rozprawę habilitacyjną, nie oceniam szczegółowo artykułów, które uznałem za reprezentujące ten sam nurt, co rozprawa habilitacyjna (patrz s. 3-4 tej recenzji), jednak mogę stwierdzić, że nie budzą one zastrzeżeń ani natury merytorycznej, ani formalnej i dobrze wpisują się w obszar badawczy obejmujący temat rozprawy habilitacyjnej.

(w latach 2017 i 2019) nagrodą Dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz trzykrotnie (w latach 2009, 2013 i 2016) nagrodą Dyrektora Specjalistycznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej Doradztwa Zawodowego i dla Dzieci z Wadami Rozwojowymi w Łodzi. Nie uzyskała natomiast żadnej międzynarodowej ani krajowej nagrody za działalność naukową.

Jest zastępcą redaktora naczelnego oraz redaktorem tematycznym cyklicznego wydawnictwa *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*. Jest także autorką kilku ekspertyz i recenzji wydawniczych.

Jest członkiem czterech towarzystw naukowych (Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Polskie Towarzystwo Pedagogów Specjalnych, Polskie Towarzystwo Terapeutów Integracji Sensorycznej i International Association for Special Education). Jest także członkiem Zespołu Pedagogów Specjalnych przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk.

W ramach działalności dydaktycznej Habilitantka prowadzi kształcenie studentów, m.in. z takich przedmiotów, jak psychologia kształcenia, psychologia rozwojowa, pedagogika specjalna, psychologia osób z zaburzeniami rozwoju, surdologopedia, rewalidacja dzieci słabosłyszących i niesłyszących, diagnostyka psychopedagogiczna, metody komunikacji w surdopedagogice, a także seminaria licencjackie, magisterskie i dyplomowe. Ponadto Habilitantka była promotorką ponad 150 prac magisterskich, licencjackich i dyplomowych (na Uniwersytecie Łódzkim oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Jest także opiekunką Naukowego Koła Logopedycznego przy Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu.

Mimo wydania tylko jednej monografii (rozprawa habilitacyjna), małą liczbę publikacji w języku angielskim i dość ograniczonej współpracy międzynarodowej **analiza dokonań Habilitantki w tym zakresie potwierdza Jej istotną aktywność naukową.**

4. Opinia w sprawie nadania lub odmowy nadania stopnia doktora habilitowanego

Dorobek naukowy dr Magdaleny Olempskiej-Wysockiej **oceniam pozytywnie**. Osiągnięcie naukowe zaprezentowane w rozprawie habilitacyjnej ma charakter twórczy i stanowi istotny wkład w rozwój polskiej surdopedagogiki. Habilitantka wykazała się umiejętnościami w zakresie samodzielnego formułowania problemów badawczych oraz planowania i realizowania procesów badawczych, których efektem stało się wygenerowanie wiedzy mającej istotne walory teoretyczne i praktyczne. Także aktywność naukowa Habilitantki w ogólnej ocenie jest na poziomie akceptowalnym z punktu widzenia przyszłej działalności samodzielnego pracownika naukowego.

Podsumowując powyższe w świetle art. 16, 18 i 18A ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65 poz. 595, z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w *sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz. U. nr 196, poz. 165), biorąc pod uwagę pozytywne oceny dorobku naukowego Habilitantki oraz rozprawy habilitacyjnej, **wniosuję o nadanie dr Magdalenie Olempskiej-Wysockiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.**

Warszawa, 20 listopada 2019 r.

/-/ Prof. dr hab. Bogdan Szczepankowski

